

Teemana Yhdysvallat ja kansainvälinen politiikka

Käsissänne on Poliitiikka-lehden teemanumero, joka tarkastelee Yhdysvaltojen poliittista toimintaa ja länsimaista poliittista mielikuvamuodostusta erityisesti syyskuun 11. 2001 tapahtumien jälkeen. Artikkelit käsittelevät esimerkiksi Yhdysvalloissa muodostettuja uhkakuvia, poliittista muistia ja niitä poliittisia tulkintoja, joita erityisesti Iranin ydinaseohjelma on saanut aikaan. Teemanumeron on koostanut Minnesotan yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella vieraileva professori Mika Aaltola, jolle lämpimät kiitokset tämän numeron toteuttamisesta.

* * *

Tämän numeron tarkoituksena on tarkastella Yhdysvalloissa vallalla olevaa ajattelua erityisesti suhteessa Iranin muodostamaan uhkaan. Tämän uhan korostuminen on viime aikoina liittynyt Lähi-idän poliittisen kartan muutoksiin. Iranin vallan kasvu Lähi-idässä on kyseenalaistanut Yhdysvaltain alueellista valtaa Afganistanista Libanoniin ulottuvalla alueella. Sen taustalla on ensinnäkin Irakin suhteellisen vallan heikkeneminen, johon myötävaikuttivat muunmuassa ensimmäinen Persianlahden sota, lentokieltoalueet ja YK:n asettama kauppasaarto. Iranin valta suhteessa Irakiin kasvoi etupäässä kulttuurin ja uskonnon vaikutuksesta sen vahvistaessa kulttuuris-uskonnollisia yhteyksiä Irakin shiiävähemmistöön. Iran myös tuki Irakin omassa maassaan maanpaossa olevaa oppositiota materiaalisesti ja rahallisesti. Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin 2003 ja sitä seurannut kivulias miehitys ovat nostaneet tämän opposition valtaan Bagdadissa.

Yksinäpaisena ymmärretty maailmanaika korostaa hegemonisessa asemassa olevien toimijoiden sisäisiä prosesseja. Se, mitä tapahtuu Yhdysvalloissa ja laajemmin ottaen Lännessä ylipäänsä, määrittelee pitkälti sitä, mitä tapahtuu maailmalla. Esimerkiksi Yhdysvaltojen hallinto toimii yllämainitun oletuksen varassa. Toukokuun 1. päivänä 2006 laaditussa muistiossa (*Illustrative New 21st Century Institutions and Approaches*) Yhdysvaltain puolustusministeri Donald Rumsfeld painottaa terrorinvastaista sotaa käyvän nimenomaan Lännessä, ei Irakissa, Afganistanissa tai Iranissa. Rumsfeldin lausunnon mukaan ”Tänään Irakin konfliktin ja globaalien terrorinvastaisen sodan painopisteet eivät ole merentakaisilla taistelukentillä. Pikemminkin tämän sodan painopisteet muodostuvat julkisen mielipiteen keskuksista Yhdysvalloissa tai vapaiden kansojen pääkaupungeissa.” Lausunto tuo esiin viimeaikaisen maailmanpolitiikan erään keskeisen trendin, toisin sanoen sen, missä ulkopoliittikkaa ohjaa yhä suuremmissa määrin kamppailu julkisuudesta.

Erilaisten tahojen kyky mobilisoida julkista mielipidettä Yhdysvalloissa on vaihdellut syyskuun 11. päivän jälkeen. Kriisin hetkellä Yhdysvalloissa syntyi tarve korostaa poliittista yhtenäisyyttä. Käytännössä tämä merkitsi kunnioituksen osoittamista maan perinteitä

siä julkisen uskonnon keskeisiä rituaaleja ja symboleja kohtaan. Yhdysvaltalaisen 'julkisen uskonnon' keskeisiä kohtia ovat esimerkiksi usko edistykseen, Yhdysvaltain rooliin sivilisaation korkeimpana edustajana, sekä syvä kunnioitus vapauden ja toivon käsitteitä kohtaan. Isänmaallisuuden aallon keskellä uskonnollinen oikeisto onnistui mobilisoimaan kannattajiaan erityisesti evankelisten keskuudessa. Tämä puolestaan lisäsi julkisen uskonnon kristillisiä painotuksia, mihin liittyen tilanne on yhä useammin tulkittu hyvän ja pahan välisenä taisteluna, jossa Yhdysvaltojen on nähty joutuneen pahuuden hyökkäyksen kohteeksi.

Irakin sodan pitkittyminen on kuitenkin pirstaloanut amerikkalaista yksimielisyyttä, ja uskonnollisen oikeiston vaikutusvalta on vähentynyt. Irakin tapahtumien ohella Libanonin sodan seuraukset ovat erittäin ongelmallisia Yhdysvaltojen kannalta. Kansalaismielipide Libanonissa on kääntynyt länsimielisiä tahoja vastaan. Samaan aikaan Iranin tukema ja shiikansanosan intresseihin saumattomasti liittyvä Hizbollah on noussut vastarinnan keskeiseksi symboliksi kaikkialla Lähi-idässä. Hizbollahin ja sen johtajan, Sheikki Hassan Nasrallahin, suosio on kasvanut jopa Libanonin kristittyjen keskuudessa.

Iranin suora ja epäsuora valta on noussut myös Afganistanissa, jossa Afganistanin sekasortoisissa oloissa maan läntinen osa on tiivistänyt voimakkaasti suhteitaan Iraniin. Jopa Suomi on sidottu Iranin vallan nousun juonenkäänteisiin, koska sillä on sotilaita sekä Libanonissa että Afganistanissa.

Yhdysvallat on joutumassa tilanteeseen, jossa vaihtoehdot ovat käymässä vähiin ja panokset kovenemassa. Irakin ollessa pois kuvioista Yhdysvaltain on vaikea saada voimakasta arabiliittolaista tasapainottamaan Iranin nousua. Toisaalta Iran tietää Yhdysvaltain valmistautuvan sen vallannousun patoamiseen paitsi pakotepolitiikan avulla, mahdollisesti myös iskemällä sotilaallisesti strategisiin kohteisiin Iranissa tai jopa syrjäyttämällä maan tämänhetkisen hallinnon. Tilanteen logiikka näyttää ajavan toisaalta Irania kohti ydinasetta ja toisaalta Yhdysvaltoja toimintaan, jossa se pyrkii estämään Iranin väitettyä ydinaseohjelmaa ja turvaamaan omat öljysisidonnaiset intressinsä alueella. Ongelmana tässä ei ole ainoastaan Iran, vaan myös lisääntyvä paine sen tukemia arabimaiden hallintoja kohtaan. Iranin ja Yhdysvaltain välinen mittelö alueellisesta vallasta saattaa osoittautua hyvin moniulotteiseksi. Matalan intensiteetin sota on jo käynnissä, ja se kiteytyy suhteellisesti pieniin ja usein melko huomaamattomiin selkkauksiin Libanonissa, Syyriassa, Kurdistanissa, Afganistanissa ja Irakissa.

Iranin vallan nousua ovat tukeneet myös Yhdysvaltalaisen poliittisen mielikuvituksen erityiset piirteet. Mielikuvien keskittäminen Saddam Husseinin ja tämän joukkotuhoaseisiin kumpusi enemmän sisäisistä prosesseista kuin todellisuudesta. Mielikuva islamilaista vallankumousta edustavasta Iranista saattaa olla jopa Irakia latautuneempi. Onkin hyvä muistaa, että uskonnollisen oikeiston nousu Yhdysvalloissa kytkeytyy juuri Iranin islamilaiseen vallankumoukseen; uskonnollisen oikeiston ensimmäinen suuri läpimurto tapahtui nimittäin Ronald Reaganin voittaessa Jimmy Carterin vuoden 1980 presidentinvaaleissa. Carterin uudelleenvallinnan oli estänyt hänen epäonnistumisensa Iranin tilanteen hallinnassa. Erityisesti Yhdysvaltojen lähetystön valtaaminen on syöplynyt Amerikkalaiseen muistiin vaarallisen toimettomuuden ja rappion voimakkaana symbolina.

Koska Lähi-idän tulevaisuus ja Iranin ydinohjelmaa koskevan kriisin lopputulos riippuu paljon nimenomaan läntisestä poliittisesta mielikuvituksesta, myös tämä teemanumero keskittyy erityisesti Yhdysvaltoihin ja yleisemmin läntiseen ajatteluun. Tytti Erästö tarkastelee artikkelissaan roistovaltion käsitettä. Hän pyrkii suhteuttamaan kylmän sodan jälkeisen amerikkalaisen roistovaltioidiskurssin laajempaan historialliseen kontekstiin ja sitä kautta osoittamaan roistovaltiokäsitteen ja kansainvälisen yhteisön välisen käsitteellisen yhteyden. Saara Ollikainen puolestaan kartoittaa ydinaseiden leviämisen diskurssia.

Hänen feministinen luentansa osoittaa, kuinka sukupuoli kulttuurillisena rakenteena vaikuttaa tulkintoihin Iranin ydinohjelmaa koskevasta kriisistä. Juha Käpylä ja Harri Mikkola jäsenetelevät liberaalia ihmisoikeusdiskurssia Richard Rortyn ajatuksien kautta. Oma artikkelini tulkitsee muistin merkitystä yhdysvaltalaisen poliittisen viestinnän kannalta. Siinä tarkastelen tapoja, joilla visuaalinen retoriikka näyttäytyy Yhdysvaltojen hallinnon Irania käsittelevissä teksteissä syyskuun 11. päivän jälkeen.

Minneapolisissa 1.10.2006

MIKA AALTOLA